

Zuzanna Czekaj, Wiesława Przybylska-Kapuścińska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

e-mails: zuzanna.czekaj@ue.poznan.pl; wieslawa.kapuscinska@ue.poznan.pl

SPOŁKI ENERGETYCZNE W INDEKSACH CSR NA PRZYKŁADZIE INDEKSU RESPECT

ENERGY COMPANIES IN CSR INDICES ON THE EXAMPLE OF RESPECT INDEX

DOI: 10.15611/pn.2017.478.07

JEL Classification: Q50, Q56, Q40

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza obecności spółek wytwarzających i sprzedających energię elektryczną w indeksach społecznej odpowiedzialności biznesu (*Corporate Social Responsibility*, CSR) na przykładzie indeksu RESPECT. Zakłada się, że spółki te coraz częściej wchodzi w skład indeksów CSR. W artykule przedstawiono konstrukcję wybranych indeksów społecznej odpowiedzialności biznesu ze szczególnym uwzględnieniem czynników środowiskowych. Na przykładzie polskiego indeksu RESPECT omówiono zasady klasyfikacji spółek do indeksu oraz zwrócono uwagę na specyfikę relacji z interesariuszami polskich spółek energetycznych. Następnie przedstawiono zalety wdrożenia idei społecznej odpowiedzialności biznesu w spółkach energetycznych. Na końcu przedstawiono skład indeksu RESPECT oraz dokonano przeglądu znajdujących się w nim spółek produkujących i sprzedających energię elektryczną. Dla występujących w nim spółek podjęto próbę utworzenia ich profilu odpowiedzialności społecznej.

Słowa kluczowe: spółki energetyczne, CSR, indeks RESPECT.

Summary: This article aims to analyze the presence of companies producing and selling electricity in the indices of corporate social responsibility (CSR) on the example of RESPECT index. It is assumed that these companies are more often included in the CSR indices. The article presents the structure of selected indices of corporate social responsibility with particular emphasis on environmental factors. On the example of Polish RESPECT index principles for the classification of companies in the index are discussed, and attention is drawn to the nature of relations with stakeholders of Polish energy companies. Next the article presents advantages of the implementation of corporate social responsibility in energy companies. At the end of the paper RESPECT index and a review of companies producing and selling electricity which are present in it are shown.

Keywords: energy companies, CSR, RESPECT index.

1. Wstęp

W obecnych warunkach gospodarowania, charakteryzujących się wysoką dynamiką oraz postępującą globalizacją, przedsiębiorstwa stoją przed szeregiem wyzwań stawianych im przez rynek, konkurencję, konsumentów, a także organizacje pozarządowe, w tym proekologiczne. Coraz wyraźniej dostrzeganym aspektem utrzymania konkurencyjności przedsiębiorstwa jest nie tylko dążenie do osiągnięcia celów ekonomicznych, ale i uwzględnianie celów społecznych. Ze względu na zmieniające się w ostatnich latach postrzeganie czynników społecznych i środowiskowych przedsiębiorstwa coraz częściej wpisują ideę biznesu społecznie odpowiedzialnego w swoje strategie działalności, co pomaga im w uzyskaniu przewagi konkurencyjnej.

Osiągnięcie przewagi konkurencyjnej jest tym trudniejsze, jeśli nie sposób wyróżnić produktu przedsiębiorstwa spośród innych oferowanych na rynku. Za przykład może posłużyć rynek sprzedaży energii elektrycznej, która jest produktem jednorodnym, w sytuacji funkcjonowania na rynku wolnym od monopolu.

Obecnie aż 86% światowego zapotrzebowania na energię elektryczną jest zaspokajane poprzez produkcję energii za pomocą tradycyjnych, nieodnawialnych źródeł, takich jak węgiel, ropa naftowa czy gaz ziemny [Dec, Krupa 2012, s. 56]. W toku produkcyjnym środowisko ubożeje nie tylko przy samym procesie wydobywania surowców (np. degradacja skał, gleb przy kopalniach odkrywkowych, ryzyko skażenia wód gruntowych czy obniżenia jej poziomu), lecz także w fazie ich przetwarzania powstają efekty uboczne w postaci znacznej emisji dwutlenku węgla. Do chłodzenia reaktorów w elektrowniach wykorzystuje się wodę, która w przypadku awarii może zostać skażona. Nie sposób nie wspomnieć w tym miejscu o katastrofach dla środowiska i ludzkości, które mogą powstać w wyniku awarii w elektrowniach atomowych, tak jak miało to miejsce w Czarnobylu w 1986 r. czy w Fukushima, jednej z największych dotychczas elektrowni atomowej na świecie, która została zniszczona w 2011 r.

Sektor energetyczny jest głównym źródłem zanieczyszczeń wody i powietrza na świecie, w wyniku których dochodzi do niekorzystnych zmian klimatycznych. Z drugiej jednak strony, dzięki jego funkcjonowaniu zaspokajane są podstawowe dobra cywilizacyjne, czyli dostęp do energii elektrycznej, ciepła i gazu. Równowagą dla tak skrajnych efektów oddziaływania na środowisko w celu zaspokojenia potrzeb cywilizacyjnych jest koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu (*Corporate Social Responsibility*, CSR), której celem jest harmonijne połączenie efektywności działania przedsiębiorstw energetycznych z ekologicznymi i etycznymi aspektami funkcjonowania tych przedsiębiorstw w przestrzeni społecznej. Światowe standardy CSR dla branży energetycznej kładą silny nacisk na aspekty środowiskowe, przy czym głównie na ograniczanie emisji gazów cieplarnianych. Istotną kwestią jest także polityka mająca informować społeczeństwo o efektach osiągniętych w tym zakresie [Jacyno i in. 2013, s. 3].

2. Indeksy CRS

Idea społecznej odpowiedzialności biznesu narodziła się w latach 90. XX w. Została wprowadzona do wielu dokumentów strategicznych dotyczących działalności Unii Europejskiej, mającej za pomocą wewnętrznych regulacji przyczynić się do aktywnej działalności na rzecz lepszej przyszłości, lepszego społeczeństwa i lepszego poszanowania środowiska naturalnego, co jest zgodne z ideą CSR. Powstały w tym zakresie także międzynarodowe standardy – ISO 2600, zgodnie z którymi przedsiębiorstwa są odpowiedzialne za wpływ na otoczenie wywołany podjętymi przez nie działaniami oraz podjętymi decyzjami. W myśl tej idei przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialne biorą pod uwagę interesariuszy, działają zgodnie z regułami prawa, przestrzegają norm zachowania i przyczyniają się do wzrostu zrównoważonego przedsiębiorstwa [International Organization for Standardization ISO 2010].

Od końca lat 90. XX w. zaobserwowano znaczny wzrost liczby wskaźników opisujących koniunkturę wśród spółek społecznie odpowiedzialnych. Instytucje konstruujące indeksy tworzą przydatne narzędzia pozwalające wyznaczyć benchmark dla spółek społecznie odpowiedzialnych, jednak co ważniejsze, dzięki indeksom inwestorzy biorący pod uwagę przy podejmowaniu decyzji aspekty środowiskowe i społeczne otrzymują realną referencję [GPW 2017].

W konstrukcji indeksów CSR pod uwagę brane są czynniki ESG, czyli:

- E (*environmental*) – środowisko;
- S (*social responsibility*) – odpowiedzialność społeczna;
- G (*corporate governance*) – ład korporacyjny.

Jednak nie istnieją standardy konstrukcji indeksów CSR. Przyczyną jest brak jednej, powszechnie akceptowalnej definicji społecznej odpowiedzialności biznesu. W zależności od przyjętych kryteriów spółka może zakwalifikować się do jednego społecznie odpowiedzialnego indeksu, natomiast nie może spełnić wymogów innych indeksów CSR [Marcinkowska 2010, s. 127-129].

W tabeli 1 zostały przedstawione wybrane indeksy społecznej odpowiedzialności biznesu na świecie.

Tabela 1. Wybrane indeksy CSR na świecie

Nazwa	Rok powstania indeksu
Dow Jones Sustainability Index series (DJSI)	1999
Calvert Social Index (CSI)	2000
FTSE4GOOD series	2001
FTSE Johannesburg Stock Exchange Socially Responsible Index (JSE SRI)	2004
Sao Paolo Stock Exchange Corporate Sustainability Index (ISE)	2005
KLD Global Sustainability Index Series (GSI)	2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie [http://www.odpowiedzialni.gpw.pl/indeksy_csr_na_swiecie].

Indeks Dow Jones Sustainability Index opiera się na metodologii pozytywnej selekcji wyłaniającej najlepsze spółki w danej grupie. W tym celu każdego roku ankietowanych jest ponad 3400 spółek notowanych na giełdach papierów wartościowych na całym świecie, zadając między 80-120 pytań branżowych skupiających się na czynnikach ekonomicznych, środowiskowych i społecznych, które są istotne dla sukcesu spółki. Pozyskane w ten sposób dane wykraczają poza te, które są przedstawione w konwencjonalnej analizie spółki. Dow Jones zapoczątkował publikację indeksów CSR na świecie i obecnie publikuje 8 takich indeksów [Sobczyk 2013, s. 346].

Calvert Social Index grupuje spółki z rynku amerykańskiego ze względu na oferowane przez nie produkty, ochronę i zanieczyszczenie środowiska, politykę zatrudnienia oraz postępowanie zgodnie z zasadami uczciwości. FTSE4GOOD w kontekście czynników ESG, prócz działań na rzecz ochrony środowiska, zwraca uwagę na tworzenie pozytywnych relacji z otoczeniem, walkę z korupcją oraz ochronę praw człowieka. Indeks działa przy giełdzie londyńskiej, podobnie jak Dow Jones publikuje 8 indeksów, w tym światowe, skonstruowane dla wybranych rynków i regionów. FTSE Johannesburg Stock Exchange Socially Responsible Index powstał dla wsparcia i promocji odpowiedzialnego zarządzania na obszarze południowej Afryki, jako pierwszy na świecie indeks tego typu wprowadzony na rynkach wschodzących. Z tego też względu główny nacisk kładziony jest na przestrzeganie praw człowieka. Dwa ostatnie indeksy wymienione w tabeli 1 cechują się regionem, do którego są skierowane. Brazylijski Sao Paulo Stock Exchange Corporate Sustainability Index bierze pod uwagę poziom zaangażowania na rzecz zrównoważonego rozwoju, sprawiedliwość, transparentność oraz wpływ na zmiany środowiska i klimatu. Ostatni z indeksów, KLD Global Sustainability Index Series stanowi punkt odniesienia dla trzech obszarów geograficznych: Ameryki Północnej, Europy oraz regionu Azji i Pacyfiku [GPW 2017].

19 listopada 2009 r., jako pierwszy indeks dla regionu Europy Środkowo-Wschodniej, na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie zadebiutował indeks spółek odpowiedzialnych społecznie RESPECT. Nazwa indeksu oznacza szacunek, poważanie i stanowi zarazem akronim pochodzący od angielskich słów [Marcinkowska 2010, s. 132]:

- **R**esponsibility – odpowiedzialność;
- **E**cology – ekologia;
- **S**ustainability – zrównoważony rozwój;
- **P**articipation – uczestnictwo;
- **E**nvironment – środowisko naturalne;
- **C**ommunity – społeczność;
- **T**ransparency – przejrzystość.

2.1. Konstrukcja indeksu RESPECT

Do indeksu Respect mogą należeć wyłącznie akcje polskich spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, z pominięciem spółek z rynku New Connect oraz tych spółek, które są notowane jednocześnie na innym rynku giełdowym. Dobór spółek do indeksu odbywa się w trzech etapach. Pierwszy polega na wyłonieniu spółek charakteryzujących się największą płynnością na parkiecie, w praktyce to spółki należące do WIG20, mWIG40 oraz sWIG80 (spółki nienależące do tych indeksów nie mogą zarazem należeć do RESPECT Index). Na drugim etapie dokonuje się oceny tych spółek w zakresie ład korporacyjny, informacyjny i relacji inwestorskich (na podstawie obowiązkowego raportowania). Trzeci, a zarazem ostatni etap angażuje bezpośrednio wybrane spółki, które odpowiadają na 35 pytań z zakresu czynników środowiskowych, społecznych i ekonomicznych [Jedynak 2012, s. 164-165].

W zależności od wyników ankiet przeprowadzonych wśród zainteresowanych przedsiębiorstw, które zakwalifikowały się do trzeciego etapu, wyłaniana jest ostateczna liczba uczestników indeksu. Badania odbywają się z roczną częstotliwością, a liczba uczestników indeksu jest zmienna. W skład obecnej, dziesiątej edycji indeksu wchodzi 25 spółek, w tym 4 spółki debiutujące w indeksie. Od czasu pierwszej publikacji indeksu w roku 2009 zwiększył on swoją wartość o ponad 60% [GPW 2016].

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że RESPECT jest indeksem dochodowym, uwzględnia więc dochody z tytułu dywidend oraz wartości praw poboru. Wagi poszczególnych spółek w indeksie są oparte na liczbie ich akcji pozostających w wolnym obrocie z pomniejszeniem o liczbę akcji wprowadzonych do obrotu giełdowego.

3. CSR w spółkach energetycznych

Spółeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw produkujących i sprzedających energię elektryczną, ze względu na ich specyfikę, powinna stanowić oś strategii biznesowej tych przedsiębiorstw. Realizacja strategii odpowiedzialnego biznesu, w długofalowym horyzoncie czasowym, może przynieść dla przedsiębiorstw energetycznych następujące korzyści:

- wzrost lojalności interesariuszy i konsumentów;
- poprawa relacji ze społeczeństwem, w tym z władzami lokalnymi;
- zapewnienie przedsiębiorstwu trwałego rozwoju oraz powstanie przyczynku do wzrostu jego wartości;
- podnoszenie poziomu kultury organizacyjnej przedsiębiorstwa;
- awans wizerunkowy przedsiębiorstwa, który może ułatwić pozyskanie od akcjonariuszy i udziałowców środków na realizację nowych przedsięwzięć;
- wzrost jakości kadry (CSR jako czynnik pozapłacowy pomagający w zdobyciu najlepszych pracowników na rynku) [Jacyno i in. 2013, s. 7].

Relacje z interesariuszami w przypadku przedsiębiorstw energetycznych są niezwykle ciekawą kwestią. Z jednej strony to znaczna liczba klientów, zróżnicowanych pod wieloma względami (od pojedynczych gospodarstw domowych po wielkie przedsiębiorstwa), którym zależy na bezpieczeństwie energetycznym, ale także coraz częściej na ochronie otaczającego środowiska. Ze względu na istniejące jeszcze monopole oraz bariery wejścia na rynek grupa ta nie może wpływać na cenę energii, ale należy zauważyć fakt, że stanowi ona najliczniejszą grupę interesariuszy. Druga grupa to pracownicy, którym w ramach koncepcji CSR zostaje zapewnione poszanowanie ich praw, co zarazem może stanowić dla nich zachętę do bardziej wyłożonej pracy na rzecz przedsiębiorstwa. Ostatnia grupa interesariuszy to akcjonariusze, których celem jest podniesienie wartości firmy. Warto tu zaznaczyć, że przedsiębiorstwa wdrażające koncepcję CSR osiągają wyższe zyski w porównaniu z innymi podmiotami, które nie widzą konieczności implementacji tej koncepcji [Jaroń, Wędziński 2012, s. 3-5]. W wielu spółkach energetycznych, ze względu na kluczowy zakres ich działalności, głównym akcjonariuszem jest Skarb Państwa.

W Polsce w kwestię społecznej odpowiedzialności biznesu jako pierwszy spośród organów administracji rządowej zaangażował się Urząd Regulacji Energetyki (URE). Rozpoczął w 2008 r. pracę nad koncepcją społecznej odpowiedzialności biznesu energetycznego, standardami efektywności energetycznej oraz wspieraniem odbiorcy wrażliwego społecznie. Z danych zgromadzonych przez URE wynika, że przedsiębiorstwa energetyczne nadużywają swojej dominującej pozycji, co szczególnie dotyczy odbiorców detalicznych. Rekomendowana jest w tym miejscu konieczność wzmocnienia ich pozycji, szczególnie w zakresie praw konsumenckich. Regulacje wprowadzane przez URE mają na celu zaangażowanie przedsiębiorstw energetycznych w dbałość o relacje z ich interesariuszami. Z drugiej jednak strony, regulacja kładzie nacisk na poprawę efektywności energetycznej, stanowiącej priorytet w zakresie polskiej polityki energetycznej, co zgodne jest z ideą zrównoważonego rozwoju (polega na oszczędnym i racjonalnym gospodarowaniu energią) [Słupik 2013, s. 261-262].

4. Spółki energetyczne w indeksie RESPECT

W lutym 2017 r. na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie notowanych było 11 spółek energetycznych¹. Cztery spośród nich wchodziły w skład indeksu WIG20 (PGE, TAURON, ENEA, ENERGA), stanowiąc łączny udział w tym indeksie na poziomie ok. 8,4%

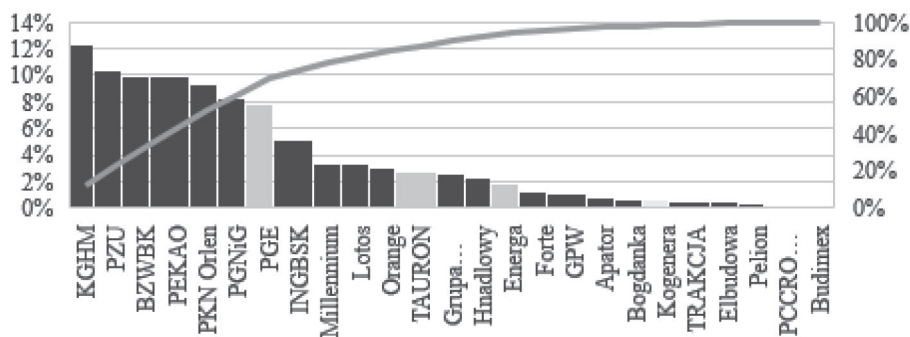
W dziesiątej edycji indeksu RESPECT znalazło się 25 spółek, zgodnie z rysunkiem 1.

¹ Należały do nich następujące spółki: Elektrociepłownia Będzin, CEZ, Enea, Energa, Enefi Energhatekonysagi Nyrt, AB Inter Rao Lietuva, Zespół Elektrociepłowni Wrocławskich Kogeneracja, Polenergia, PGE Polska Grupa Energetyczna, Tauron Polska oraz Zespół Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin.

Tabela 2. Profil społecznej odpowiedzialności spółek energetycznych z indeksu RESPECT

Nazwa spółki	Strategia działania	Etyczność wartości i normy	Relacje z interesariuszami	Wizerunek i reputacja
PGE	PGE realizuje ambitny program inwestycyjny z wykorzystaniem najnowocześniejszych technologii niskoemisyjnych. Dzięki nim Grupa konsekwentnie ogranicza wpływ na otoczenie.	Istnienie fundacji PGE na rzecz transparentności działań spółki oraz budowania zaangażowania wśród interesariuszy. Stosuje zasady ładu korporacyjnego w ramach dobrych praktyk spółek notowanych na GPW.	Działania w zakresie CSR są udostępniane interesariuszom. Nacisk na dbałość o klienta (np. modernizacja sieci dystrybucyjnej doprowadziła do skrócenia czasu przerw w dostawie energii o godzinę).	Wzrost wolumenu energii uzyskiwanej dzięki odnawialnym źródłom, prowadzenie projektów na rzecz społeczności lokalnej, działalność fundacji PGE na rzecz działań filantropijnych czy też wspierających innowacje.
TAURON	Strategia została oparta na pięciu kierunkach – dwóch wiódących (zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i zorientowanie na klienta) oraz trzech wspierających (zaangażowanie pracowników w rozwój organizacji, ochrona środowiska w łańcuchu wartości oraz zarządzanie wpływem ekonomiczno-społecznym).	Stosuje zasady ładu korporacyjnego w ramach dobrych praktyk spółek notowanych na GPW.	Działania TAURON w obszarze relacji inwestorskich zostały już dwukrotnie uznane za najlepsze wśród spółek z indeksu WIG30 w ogólnopolskim badaniu organizowanym przez Gazetę Giełdy i Inwestorów „Parkiet” oraz Izbę Domów Maklerskich.	Fundacja PGE, zaangażowanie pracowników w ramach wolontariatu. Prowadzenia polityki dobrego sąsiada.
ENERGA	Strategia CSR składa się filaru biznesowego (relacje z klientami, ograniczenia wpływu na środowisko naturalne, rozwój działalności dystrybucyjnej) oraz wspierającego (troska o pracowników i społeczność lokalną).	Wprowadzony w Grupie w 2015 r. został „Kodeks Etyki” oraz „Polityka przeciwdziałania mobbingowi i dyskryminacji w Grupie Energa”. Stosuje też zasady ładu korporacyjnego.	Dialog z grupami interesariuszy, bieżące raportowanie, komunikacja bezpośrednia.	Działania fundacji ENERGA obejmują wykluczenie społeczne, bezpieczeństwo i ochrona dzieci przed przemocą, a także osoby w podeszłym wieku.
Zespół Elektrociepłowni Wrocławskich Kogeneracja	Filozofia zrównoważonego rozwoju.	Istnienie Rady Etyki. Stosuje zasady ładu korporacyjnego w ramach dobrych praktyk spółek notowanych na GPW.	Komunikacja wewnętrzna i zewnętrzna, aktywny udział w branżowych stowarzyszeniach, badanie satysfakcji, porozumienia o zrównoważonym rozwoju z miastami.	Wsparcie fundacji im. Józefa Pupały, organizacji pozytywnego, w tym dla osób niepełnosprawnych, organizacja drzwi otwartych w elektrociepłowni.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<http://www.raportzintegrowany.gkpgc.pl/home>; <http://raport2015.tauron.pl/zrownowazony-rozwoj/wprowadzenie/>; https://grupa.energa.pl/upload-wyswiatywy/CSR/2016/ENERGA_CSR_2015_PL_WEB.pdf; http://www.kogeneracja.com.pl/upload/-tzt_edf_2016.pdf].

Rys. 1. Skład indeksu RESPECT od 19 grudnia 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<https://stooq.pl/q/i/?s=respect&i=0>].

Wśród tych spółek znalazły się aż 4 spółki energetyczne: PGE, TAURON, ENERGA oraz Zespół Elektrociepłowni Wrocławskich Kogeneracja. Udział spółek energetycznych w indeksie wynosi łącznie ok 13%.

Badając informacje udostępniane na oficjalnych stronach internetowych spółek, można dokładniej zapoznać się z zasadami społecznej odpowiedzialności biznesu w nich stosowanych. Wszystkie cztery spółki udostępniają raporty opisujące strategię działania w ramach CSR oraz chwalą się osiągnięciami założonych przez siebie fundacji. Wszystkie spółki spełniają zasady ładu korporacyjnego, natomiast dwie z nich posługują się własnym kodeksem etycznym. W raportach spółki podkreślają kwoty wydatkowane na inwestycje i modernizacje, brakuje jednak danych dotyczących nakładów na działalność społeczną.

Aby bliżej przyjrzeć się spółkom energetycznym z indeksu RESPECT, w tabeli 2 przedstawiono profile tych spółek pod kątem odpowiedzialności społecznej.

5. Zakończenie

Wdrożenie idei społecznej odpowiedzialności biznesu jest coraz częściej stosowane jako narzędzie strategiczne służące osiągnięciu zamierzonych celów, które wspomaga poprawę reputacji i wzmacnia wizerunek, co przyczynia się do wsparcia w osiągnięciu ekonomicznych celów spółek. Jeszcze kilka lat temu spółki energetyczne stosowały CSR incydentalnie, a realizowane działania na rzecz społeczności lokalnej i otoczenia nie były przez nie dostatecznie podkreślane [Adamus-Matuszyńska 2013, s. 182-183]. Dziś coraz wyraźniej zauważalna jest świadomość i potrzeba stosowania strategii odpowiedzialnego biznesu.

Cztery spośród jedenastu spółek energetycznych notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie wchodzi w skład indeksu RESPECT. Cieszyć może także wzrost liczby tych spółek w indeksie. W pierwszej edycji indeksu

RESPECT nie znalazła się w nim żadna spółka energetyczna. Począwszy od trzeciej edycji, obserwować można spółki te w indeksie. W spółkach tych zostały sformułowane cele strategii zrównoważonego biznesu, które są osiąganiane m.in. dzięki utworzonym przez nie fundacjom. Wzrasta także jakość raportowania o podejmowanych działaniach w ramach CSR.

Obecność spółek energetycznych w indeksach zrównoważonego rozwoju powinna być odbierana pozytywnie, szczególnie w zakresie działań na rzecz środowiska naturalnego, otoczenia i różnych grup interesariuszy. Co więcej, coraz częściej przynosi ona także wymierne korzyści dla samych spółek, takie jak lojalność klientów czy zdobywanie nowych akcjonariuszy.

Literatura

- Adamus-Matuszyńska A., 2013, *CSR w praktyce. Próba realizacji społecznej odpowiedzialności przez sektor energetyczny w Polsce. Studium Przypadku*, Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 157, Katowice.
- Dec B., Krupa J., 2012, *Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w aspekcie ochrony środowiska*, [w:] Krupa J., Soliński T. (red.), *Ochrona środowiska w aspekcie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego Pogórza Dynowskiego*, Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, Dynów.
- GPW, 2016, *Komunikat prasowy GPW ogłasza wyniki X edycji projektu RESPECT Index*, http://www.odpowiedzialni.gpw.pl/aktualnosci?ph_main_content_start=show&ph_main_content_cmn_id=1129 (6.02.2017).
- GPW, 2017, *Indeksy CSR na świecie*, http://www.odpowiedzialni.gpw.pl/indeksy_csr_na_swiecie (5.02.2017).
- International Organization for Standardization ISO, 2010, *ISO 26000 Guidance on social responsibility*, <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:en> (5.02.2017).
- Jacyno M., Korkosz-Gębska J., Maj M., Milewski J., Trębacz D., Wójcik G., 2013, *Spółecznie odpowiedzialna energetyka*, Rynek Energii, nr 6, Lublin.
- Jaroń P., Wędziński Ł., 2010, *Korzyści dla przedsiębiorstw sektora energetycznego wynikające z implementacji zasad Społecznej Odpowiedzialności Biznesu*, Biuletyn Urzędu Regulacji Energetyki, nr 2 (70), Warszawa.
- Jedynak T., 2012, *Efektywność strategii inwestycji w akcje spółek społecznie odpowiedzialnych na przykładzie Respect Index*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe, nr 12, Kraków.
- Marcinkowska M., 2010, *Odpowiedzialne przedsiębiorstwo na rynku kapitałowym – czyli o giełdowych indeksach zrównoważonego rozwoju*, [w:] Duraj J. (red.), *Przedsiębiorstwo na rynku kapitałowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Ślupik S., 2013, *Strategia społecznej odpowiedzialności biznesu w działalności przedsiębiorstw energetycznych w Polsce*, Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 136, Katowice.
- Sobczyk M., 2013, *Koncepcja społecznej odpowiedzialności a praktyka polskich przedsiębiorstw*, Zarządzanie i Finanse, R. 11, nr 1, cz. 3, Gdańsk.

Źródła internetowe

http://www.odpowiedzialni.gpw.pl/indeksy_csr_na_swiecie (1.02.2017).

<https://stooq.pl/q/i/?s=respect&i=0> (7.02.2017).

<http://www.raportzintegrowany.gkpge.pl/home> (1.02.2017).

<http://raport2015.tauron.pl/zrownowazony-rozwoj/wprowadzenie> (4.02.2017).

https://grupa.energa.pl/upload-/wysiwyg/CSR/2016/ENERGA_CSR_2015_PL_WEB.pdf (4.02.2017).

http://www.kogeneracja.com.pl/upload/-rzt_edf_2016.pdf (4.02.2017).